

O mundo da escola distanciada en tempos da COVID-19

Escenarios de deficiencias, mais tamén de capacidades colectivas a explorar e a facer avanzar

Equipo de traballo de Nova Escola Galega

neg@neg.gal

REVISTA GALEGA
DE EDUCACIÓN

ISSN: 1132-8932

Páx. 15-19

Veu e ninguén sabe como veu. Colleunos a todas nas patacas. Soubemos antes polos xornais dixitais que por canles oficiais que o venres día 13 de Marzo (2020) xa non debería haber alumnado nos centros de ensino. O persoal docente e non docente, si... pero, de camiño, non, ou só en parte. *Fagan o que poidan*, dixeron desde a Consellería da Educación; “apáñense” foi o que se entendeu. Máis ou menos así, con total desconcerto, comezou todo. E máis ou menos así se foi facendo durante varias semanas. Entre as complicacións e o desconcerto; entre o desalento e a creatividade a marchas forzadas; entre o desentendemento dalgúns e dalgunhas e a responsabilidade de moitos e moitas.

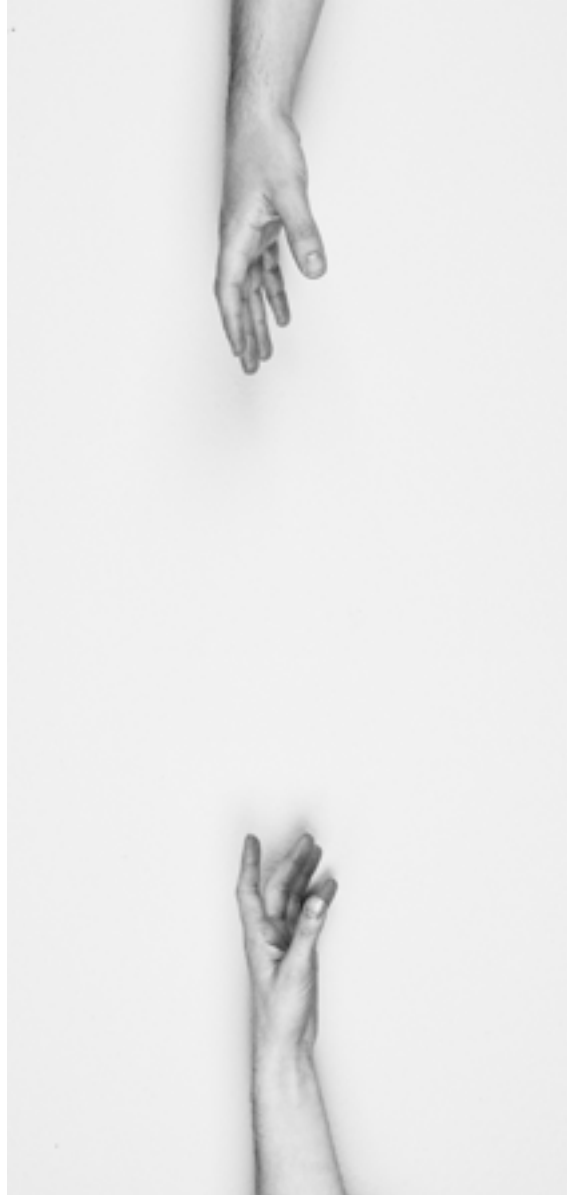
Mes e medio longo despois – nacendo maio – estas son algunhas das notas, informacións e imaxes sobre os problemas e as dinámicas que se suscitaron nos centros educativos, en particular na contorna rural e popular.

A CONSELLERÍA E OS SERVIZOS ADMINISTRATIVOS E FORMATIVOS DA EDUCACIÓN

As autoridades tardaron moito en dar instrucións (e cando as deron, todo foi moi xenérico) e a Consellería de Educación ‘fixo mutis’ con todas as letras, esperando que o marrón lle caese ao Ministerio de Educación, de modo que os equipos direc-

tivos... estiveron coas mans atadas e sen información durante varias semanas, aínda que foi chegando unha crecente carga burocrática, e o traballo levouse a cabo porque houbo moitos centros e moito profesorado e equipos directivos que se implicaron moi en serio e porque as familias puxeron os seus propios medios, entre eles a conexión a Internet: «Cando a Administración non sabe regular unha realidade opta por lanzarlle a pelota á autonomía docente ou á autonomía dos centros», poderíamos concluír.

Desde o punto de vista da dotación telemática, con retraso e logo de moitas xestións, a Administración foi mandando equipos informáticos e paquetes de

conexión, a Inspección resolveu algúns problemas burocráticos e AMTEGA enviou, finalmente, videotutoriais en relación ao modo de uso de cinco servizos dixitais educativos:

- App para familias e profesorado *abalarMóbil*.
- Ferramenta de e-portfolio e comunidades educativas dixitais *Agueiro*.
- Videoconferencias *eduXunta Webex*.
- Servizo de mensaxes para a comunicación entre familias e profesorado a través de *espazoAbalar*.
- Funcionalidades básicas das Aulas Virtuais dos centros educativos.

Mais resulta (un problema máis) que algúns dos programas como Abalar non teñen a capacidade para fornecer un servizo ao conxunto do profesorado ao non estar pensado para asumir tanta demanda. O confinamento puxo de manifesto a densa problemática e carencias que suscita neste senso o ensino a distancia nos niveis educativos básicos, sen outros medios axeitados e acostumados a traballar con interacción presencial, como con esixencia detectou a CIG Ensino, a través dunha enquisa ampla en canto á mostra preguntada e coidada tecnicamente, pódose de manifesto que a fenda dixital, ademais de grande, abrangue dende a falta de equipos informáticos á falta de sinal en moitas zonas do noso territorio, pasando pola falta de formación do alumnado e do profesorado, e igualmente das familias, para desenvolver a actividade lectiva de forma telemática.

Despois de tomar o Ministerio de Educación as primeiras decisións, chegaron as Instrucións de organización curricular para o terceiro trimestre, co horizonte didáctico que, segundo a Consellería de Educación,

debería conducir á terceira avaliación, despois de pechar ás présas en moitos centros a segunda. Instrucións -sen sinatura responsable, sen modificar en nada a normativa ordinaria, mais pedindo avaliar mediante a modificación de procedementos que suscitaron atentas reflexións feitas públicas e con concreción por parte de diversas profesoras e profesores, organizacións profesionais e sindicais. De tratar de seguirmos estas Instrucións, por exemplo, no nivel da Educación Infantil «estaríamos incumprindo con case todo o estipulado na normativa de aplicación á EI: horarios, titorías, organización, etc., etc., e sendo así: de onde nace ese empeño en manter a avaliación aínda sabendo que é unha ficción ou fabulación?». Porque debemos sinalar que: «A avaliación escolar é a constatación dos efectos da intervención docente nos procesos de ensino-aprendizaxe do alumnado. Intervención educativa non é o mesmo ca contactar de cando en vez por medios telemáticos, nin mandar tarefas para que fagan cos pais nin facer suxestións web para pasar o tempo. E por suposto, non é a constatación da situación en función dunhas tarefas fotografadas ou dos comentarios pater-nos».

Por todo iso, CCOO lamentou que a Conselleira demande ser escoitada polo Ministerio cando ela non escoita á comunidade educativa galega «coa que non debate con claridade e detemento os plans de acción», ao mesmo tempo que dá mostras dun grande descoñecemento da nosa realidade educativa e territorial.

O ALUMNADO

O alumnado, en moi numerosos casos, está vivindo situacións persoais realmente complexas, que a miúdo o profesorado tentou atender, co seu acompañamento: «Alumnado que ficou confinado en situacións vitais in-

apropiadas, con desorientación e desmotivación ante a incerteza do panorama xeral; alumnado que non dispón de boa conexión e/ou ordenadores; con familiares enfermos...». Hai un sector especialmente abandonado: o alumnado con NEAE (discapacidade intelectual, TDA, TDAH...), que precisa formas e tempos propios e sobre todo dun acompañamento sensitivo dificilmente posible por vía telemática.

É importante decatarse de que este tipo de alumnado non ten autonomía para a realización de tarefas académicas sinxelas e nin ten, nalgúns casos, competencia dixital. Unidas estas dúas circunstancias a contextos familiares deprimidos dixitalmente (escaseza de dispositivos electrónicos, nula ou mala conexión a internet...), poder iniciar e manter o vínculo escolar nalgúns casos faise realmente moi complicado respectando ao 100% o estado de alarma.

Ademais, «está o propio ser da escola onde o aprender é un acto colectivo; un ámbito onde compartir, cooperar, interrelacionar..., aspectos que supoñen algo máis que traspaso de contidos escolares e que fan da escola aprendizaxe de vida e de convivencia».

O PROFESORADO

A presenza da Administración

As Medidas a adoptar en todos os centros de ensino en relación coa pandemia covid-19 para os vindeiros 14 días naturais contados dende o día 16 de marzo de 2020 da Consellería indicaban que o profesorado debería programar «por medios telemáticos actividades xenéricas relacionadas cos contidos curriculares para que o seu alumnado as poida realizar no seu domicilio, e fará o seu seguimento, pero non terán carácter de avaliábeles». Mais aconte-

ceu con frecuencia excesiva que non se recibiu ningún tipo de apoio, declaradamente por parte dos servizos específicos de orientación educativa (Atención á Diversidade e Orientación, Convivencia e Inclusión, EOE provincial...) e tampouco desde o Servizo de Inspección Educativa, «faltando indicacións específicas para desenvolver a fundamental función orientadora en tempos de confinamento». As instrucións da Consellería do 17 de Abril resultaron igualmente xenéricas. Tamén faltaron indicacións específicas para as Ensinanzas de Réxime Especial de Música (tanto Elementais e Profesionais como Superiores). E así poderíamos seguir...

Entre tanto, «é probable que falte máis traballo institucional nos centros», coa celebración de claustros, onde abordar diversas cuestións. Porén, aumentou o estrés a causa da presión por continuar ou “repassar” o que xa se estaba a facer mal - en moitos casos - na escola e «vémo-

nos e desexámonos á hora de facer quendas entre os miúdos e os adultos para videoconferencias e diversidade de conexións nunha tolería de Webex, Zoom, Skype, Edixgal, Modle...».

Auto-organización

«Indebidamente, en distintos Centros cada profesor tira polo seu lado e a coordinación nin se esixe nin se fomenta, pero nin o alumnado, nin as familias, nin o propio profesorado o merecen», mais as mostras de responsabilidade docente impuxéronse.

Veu destacando a diversidade nos modos de organización e de xestión por parte do profesorado, dende un exceso de tarefas telemáticas que multiplican as dúbidas por resolver, ata a desaparición docente - que tamén se deu -. E fixéronse necesarias as reunións periódicas, algunhas oficiais e outras oficiosas (as autoconvocatorias): «estas últimas, as oficiosas, ben proveitosas, pois nestes foros vanse abrindo prácticas, destrezas

e habilidades de interese, aínda co problema de comunicación e as dificultades para entenderse que se suscita no caso das video-chamadas».

O profesorado creou espazos compartidos para ofrecer solucións e brindar oportunidades: compuxéronse materiais, recursos e propostas, para o que tamén se puido contar en ocasións con iniciativas que puxeron a andar outros sectores da nosa sociedade, en particular aqueles máis ligados aos procesos educativos e culturais. «Moi to profesorado está a abrir a escola ás súas múltiples realidades, adaptando tempos e espazos, creando materiais e recursos, xerando estratexias, pero sobre todo, achegando sensibilidade e empatía ante as dificultades e as necesidades. Buscando solucións imaxinativas e creativas que contribúan a unir na distancia, a achegarnos a cada situación desde a súa comprensión e sacando dela opor-

tunidades para mellorar como persoas e como sociedade».

Interrelación co alumnado

O profesorado, polo común, foi tomando contacto colectivo co alumnado mediante o correo electrónico e co aumento de aulas virtuais e/ou chamando a cada un/ha individualmente por teléfono para ver os modos de resolver mellor o traballo, «atendendo ás particulares circunstancias de cada quen, procedendo a enviar os enlaces correspondentes ás plataformas virtuais diferentes creadas para as diversas materias», procurando a busca dun equilibrio entre o que cremos que precisa o noso alumnado, o respecto ao labor do profesorado (que se atopa, ou iso manifesta, un pouco saturado pola situación) e as indicacións da administración e dalgunhas inspeccións e direccións.

Desde a dirección dun CEIP no medio rural

«Está sendo un senvivir:

Montar aulas virtuais, informar por todos os medios e mecanismos posibles, crear materiais, organizar grupos de traballo para a formación do profesorado; dotar ao profesorado e alumnado de todos os medios posibles para continuar as súas tarefas; contactar con todas as familias para identificar as súas necesidades^[1], non unicamente no ámbito escolar senón tamén no social e persoal»; repartir ordenadores do centro (de forma persoal nos domicilios) e material escolar; ver como distribuír – o que non se puido facer en moitos centros por falta de apoio local ou por imposibilidade – os chegados da Consellería sen ningún criterio establecido; xestionar a través dos conce-

llos ferramentas para imprimir e escanear documentos para os seus fillos e ante a carencia de impresoras familiares, mentres ao mesmo tempo tramitamos as axudas de comedor (miseras) para as familias. A este respecto, podemos indicar que a maioría non tiñan a chave 365 e tivemos facelas unha a unha as do noso alumnado, pedindo datos, contas bancarias. Xestionamos a doazón de recursos sanitarios, dos alimentos do comedor, do mantementos das instalacións...

E xunto, completamos informes do que estamos a facer, seguimos cos trámites oficiais e esperando instrucións e novidades que nunca chegan... e atendemos o minuto a minuto de toda a Comunidade (familias, profesorado e alumnado, entidades,...) que fan que as cabezas anden xa tolas... Por exemplo, informes para os CFR, propostas de todo tipo, organizar actividades, a toma de decisións en aspectos importantes: titulacións, elección de materias, continuidade de estudos... E agora, unhas novas instrucións... que din "non...pero si..." como norma xeral. Son situacións que necesitan dunha orientación e acompañamento persoal, pero sobre todo de respostas, que nestes momentos tamén están marcadas pola incerteza.

Desta forma dende o centro educativo o que poñemos por diante é o coidado ás persoas, tentando facer do tempo escolar dentro dos fogares unha forma de dar un pouco de normalidade a esta situación tan desconcertante para as nosas vidas, tentando canalizar os recursos cos que contamos para que estean ao dispor do noso alumnado e das súas familias, ofrecendo equipamentos, creando aulas virtuais, realizando xestións administrativas cando estas son necesarias ou ofrecendo canles de comunicación efectivas...

Tratamos de ofrecer acompañamento para non abrir unha xanela e non encontrar unicamente soidade: «Asomarte ao balcón nunha cidade supón comprender que estamos ante un camiño colectivo, o que o fai máis levadío. Aquí, nos nosos pobos, é máis difícil sentir ese apoio diario».

En definitiva, unha sensación de que as responsabilidades queiman e é máis fácil trasladalas aos que en definitiva non teñen poder de decisión e si responsabilidades: os equipos directivos e o profesorado.

AS FAMILIAS

En xeral, as que teñen posibilidades reais de conexión telemática séntense apesadas pola carga de traballo que teñen os fillos e pola diversidade de plataformas/ferramentas/medios que se empregan. Ás veces, tamén, polas dificultades para acompañar ás fillas e fillos no proceso de aprendizaxe, reciben pouca ou ningunha información da Consellería e senten moito aprezo polo labor que está a realizar o profesorado. Tamén hai familias desconectadas.

Hai que dicir que son moitas as familias nas que os ingresos desapareceron ou minguaron considerablemente: asalariadas, autónomas, con traballos temporais, con colleitas que non teñen mercado... e moitas están a facer esforzos titánicos, por unha banda, para vivir nunha nova contorna hostil e, por outra, para suplir as carencias ás que nenos e nenas se enfrontan.

Ademais, temos que sumar problemáticas propias do noso contexto, como o mal endémico do noso rural: a pésima calidade na conectividade. Así, familias e profesorado non poden descargar documentos, interactuar con recursos dixitais educativos ou multimedia ou empregar sistemas de comunicación como as videoconferencias. Son nu-

[1] Nun caso grazas a colaboración dunha Fundación acadamos tarxetas moedeiro para realizar compras de alimentación e equipamentos e *modens* para aquelas familias que non contaban ou non podían acceder aos recursos tecnolóxicos.

merasas as que non poden facer nada, outras empregan datos móbiles, que, nalgúns casos, funcionan mellor, pero que supoñen un custo económico moi elevado, dándose o caso de ter que utilizar os dispositivos móbiles como punto de acceso: con dimensións reducidas, con pantallas non aptas para un uso continuado, de baixa capacidade de almacenamento e cuxo uso restrinxe as vías de comunicación familiares. Falamos da fenda dixital que supoñen as carencias de competencia dixital necesaria para unha situación na que a maioría das actuacións necesitan dunha vía telemática ou do dominio de aplicacións ou recursos tecnolóxicos (chaves de acceso a contornas administrativas, manexar equipamentos, abrir, crear ou converter arquivos...).

Diante destas circunstancias, exercer o papel de acompañamento que normalmente lle corresponde á escola é unha tarefa case imposible; os recursos non son os mesmos e os papeis tampouco. As pautas, aínda que veñen dadas pola escola, hai que poñelas en práctica e non é tarefa fácil. Hai que ocuparse do traballo propio, do coidado das persoas, das tarefas domésticas... e á vez, exercer de escola nun espazo e cuns recursos limitados.

«E todo isto supón ter que xerar novas rutinas e dinámicas de traballo. Temos que pensar que os fogares non son o espazo propio de aprendizaxe das nosas nenas e nenos, as súas rutinas formativas viran arredor da escola e cambiar e afacerse de súpeto a unha nova situación que escapa á súa comprensión non resulta unha tarefa fácil. Se a isto lle sumamos que ás veces os contidos educativos son moi diversos e que en ocasións están afastados do noso día a día, atopámonos con que as nosas familias están a ser auténticas sobreviventes e exemplo de enteira».

Á parte está a incerteza de como será o progreso educativo dos seus fillos e fillas, sobre todo se esta situación continúa. «Atopámonos con enormes desigualdades entre as familias que contan e manexan con certa soltura os recursos tecnolóxicos - incluíndo o propio alumnado - e aquelas que non teñen acceso aos mesmos ou que, se contan con eles, non están preparadas para o seu uso eficaz».

PARA O BALANCE

Un sistema educativo xerarquizado non sabe como planificar e organizar ao verse superado - neste caso - por un confinamento que require afecto, solidariedade e acompañamento. «Só sabe ordenar no ámbito da súa normalidade educativa», dentro do industrialismo, da concentración urbana e con todos os riscos da *insostibilidade*. Por iso, un sistema tan habituado a marxinar a dimensión emocional do alumnado, a diversidade de ritmos de aprendizaxe en comunidade, as humanidades, as artes e a saúde mental e física nas escolas, cando golpea nunha situación de emerxencia sanitaria como a actual, en vez de axudar, provoca maior tensión, incerteza e desconcerto no alumnado, no profesorado e nas súas familias.

Isto pon á educación nun serio perigo de retroceso nos seus valores, ao que tamén contribúe un potente bombardeo mediático e na rúa, con exhibicións diarias das forzas armadas e da linguaxe bélica - «guerra, loitar e vencer»- para referirse ás precaucións para non contaxiar(se) e a unha grave cuestión de saúde colectiva e individual. Antes desta pandemia temos escoitado a nenas e nenos falar do amoroso coidado que poñían, xunto con toda a familia e veciñanza, para evitar un posible contaxio a un ser querido nun fráxil estado de saúde. Mais iso non significaba este uso duro dos termos «distanciamento so-

cial», senón o maior afecto no acompañamento e coidado.

O da «nova normalidade» é outro reto educativo. A normalidade da que a miúdo se fala está acomodada á norma frecuente da realidade, a de antes do confinamento, á que ningunha educación debiera querer volver. Mais se é “nova” resulta contradictorio que sexa norma habitual. A reflexión educativa terá que manter ben aceso o facho do espírito crítico para que o confinamento non deixe pegadas de negativo e ruín control social.

Ata aquí esta fotografía de realidades e vivencias neste tempo inesperado. Un mapa de deficiencias, mais tamén unha fonte de iniciativas, reflexións e creatividade ao servizo da educación de todos e de todas que se debe tomar en consideración.■